

De Drie Goddelijke Deugden

Tijdschrift van Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius vzw

Jaargang 27, nr. 105 – Herfst 2022

Inhoud

Voorwoord.....	1
Van onder de klei	2
Cementrustiek, voorbode voor religie.....	2
Rampspoed doorheen de eeuwen	9
Lief en leed.....	16
Errata	16
Verbouwing Schoolhuis Poppel	16
Frater Severinus Otgeri (1638-1713)	17

Lidmaatschap

Voor 20 euro bent u lid van onze Heemkunde- en Erfgoedvereniging.

Erelid kunt u zijn voor een jaarbijdrage vanaf 30 euro.

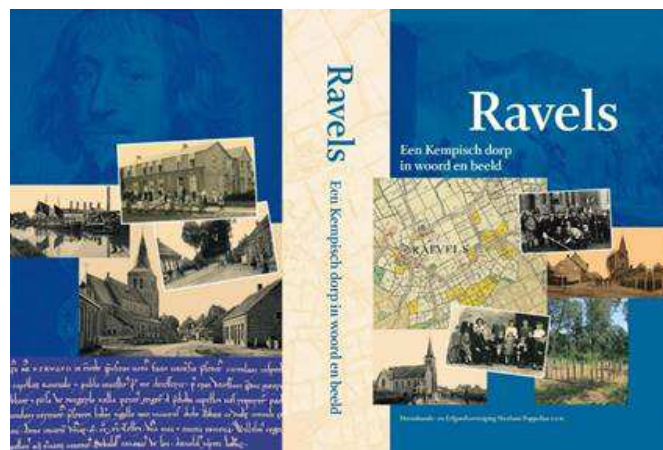
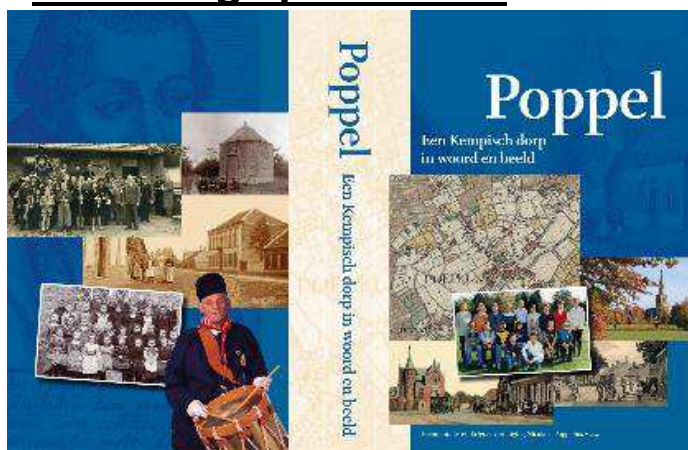
(Onze vereniging kent enkel het systeem van gezinslidmaatschap.)

U ontvangt 4 x per jaar een nummer van tijdschrift “De Drie Goddelijke Deugden”.

Tevens kan er aan de meeste activiteiten van onze vereniging gratis worden deelgenomen.

Opzegging van het lidmaatschap kan jaarlijks kenbaar gemaakt worden voor 1 december.

Voorradige publicaties

De magistrale kijk- en leesboeken (ruim 1000 foto's en 500 pag.)

Ravels en Poppel (bijna uitverkocht!!!) en de nieuwe uitgave **Ravels**

€40,- voor leden en **€45,-** voor niet-leden (verzending in Ravels is gratis, anders €10,- kosten)

Afbeelding voorblad: Restant 'Stenen Tafel' in cementrustiek nabij Hotel De Golf Nieuwkerk/Goirle

Afbeelding achterblad: Een boerenbetoging in de jaren 1960 (Collectie: ABS vzw)

Voorwoord

Na enkele jaren van kommer en kwel volgt er positief nieuws. Er zal in de toekomst met aandacht en doordachtheid gewerkt worden aan ons bouwkundig erfgoed. Helaas zijn er de laatste 40 jaar al wat objecten van deze inventaris geschrapt. We kunnen we nu in onze erfgoedhandjes klappen het spreekwoord indachtig: “beter laat dan nooit”. Merci aan de gemeentebesturen om mee te gaan in de bescherming van het patrimonium.

De bescherming van het schoolhuis in Poppel past volledig in dat plaatje. Het gebouw wordt aangepast qua isolatie, een gekeurde nieuwe elektriciteitsinstallatie, moderne verwarming, regenwateropvang en nog tal van andere items. Wij werken daarvoor samen met mensen van de gemeente en zelfstandige aannemers. De bedoeling is dat we zo snel mogelijk van het archief in de pastorie van Weelde-Statie naar Poppel komen, schuin tegenover het museum het MAG.

De conservatie van dit huis, waaraan wij belangeloos heel wat uren hebben en zullen besteden, komt ten goede aan onze gemeente en onze bevolking. Door het gebruik van moderne technieken zal dit gebouw milieuvriendelijker worden en dus een besparing opleveren in de werkingskosten.

In het volgende persbericht van Wouter Adriaensen (GVA) van 28 juli kan u meer vernemen: *Vier gemeentes zetten bouwkundig erfgoed in de kijker. Erfgoed Noorderkempen en de grensgemeenten Hoogstraten, Merksplas, Ravels en Arendonk starten een nieuwe werking rond markante panden op hun grondgebied. Daarvoor werd een nieuwe medewerker aangetrokken. De vier gemeenten in de Noorderkempen tellen samen meer dan zeshonderd gebouwen op de Inventaris Bouwkundig Erfgoed. “Dergelijke erfgoedpanden bepalen mee hun identiteit en historisch karakter”, zegt Caroline Daemen, coördinator bouwkundig erfgoed bij Erfgoed Noorderkempen. “Wij adviseren de gemeentes bij erfgoeddossiers en treden op als aanspreekpunt voor allerlei vragen rond bouwkundig erfgoed. Daarnaast gaan we mee op zoek naar een nieuwe invulling voor deze gebouwen.”*

Met Charlotte Delannoye trok Erfgoed Noorderkempen een nieuwe medewerker aan om de vier gemeenten te ondersteunen. De komende jaren worden de markante panden op hun grondgebieden gewaardeerd en in de kijker gezet. Daaronder bevinden zich de unieke gebouwen van Merksplas Kolonie.

“De kennis van ons verleden zegt iets over het heden”, zegt Walter Luyten (CD&V), burgemeester van Ravels. “Net die binding tussen het historische en het hedendaagse maakt het belangrijk om met andere gemeenten samen te werken om het bouwkundig erfgoed te blijven onderkennen. Erfgoed heeft ook een zeer actuele betekenis, omdat heel veel van deze gebouwen nog een betekenis hebben in de samenleving van ons dorp.”

Op de site van www.erfgoednoorderkempen.be verneemt u meer.

Nog meer positief nieuws is dat corona ons mogelijk niet langer in de ban houdt. Er zijn dus geen specifieke verplichtingen meer om aan te voldoen. Toch kunnen een aantal goede basisregels er nog steeds voor zorgen dat we het virus geen vrij spel geven. Sanitaire maatregelen hebben hun nut bewezen tijdens de pandemie en kunnen gerust verder toegepast worden. Als organisatie kunt u de bezoeker en werknemers de mogelijkheid blijven geven om hun handen te wassen met water en zeep, of te ontsmetten met alcoholgel. Dit blijft een goede praktijk. Hetzelfde geldt voor de regelmatige reiniging van infrastructuur en van gedeelde contactoppervlaktes (touchscreens etc.).

Blijf ten slotte aandacht hebben voor verluchting en ventilatie van binnenruimten. Gevolg hieraan gevend, kunnen we de fietsnamiddag, herfstwandeling en mogelijk de busreis begin oktober organiseren. Het voorgaande indachtig, nemen we echter nog een afwachtende houding aan om het ledenfeest te organiseren. Ondanks alle wereldconflicten en financiële beslommingen kunnen we het jaareinde met een positief gevoel afsluiten.

Luc Andries, voorzitter

Van onder de klei ... Cementrustiek, voorbode voor religie.

Jan Aerts

Wat is cementrustiek

Cementrustiek, cementbeton, kunstbeton, rocaille, rotswerk, imitatie-hout, imitatierotsen... Allemaal termen die verwijzen naar een techniek die gebruikt werd om natuurlijke materialen en vormen uit de natuur na te bootsen, gebruikmakend van een cementmortel. Cementrustiek wordt gemaakt door een basisstructuur te bestrijken en sculpteren met cementpleisterlagen. De draagstructuur vormt het skelet en kan bestaan uit metselwerk, ijzer, kippengaas of een combinatie van verschillende materialen. De pleisterlagen geven het geheel vorm en worden afgewerkt met een fijne mortel die met de hand gesculpteerd wordt als hij nog nat is. Soms werd het oppervlak ook nog geschilderd. In Vlaanderen zijn naast rotspartijen en Mariagrotten allerlei constructies terug te vinden in cementrustiek, zowel voor rots- als houtimitaties: zitbanken, bruggetjes, bloembakken, omheining, kapelletjes, graftekens... De kunstwerken zijn doorgaans buitenelementen die te lijden hebben onder weer en wind. De ijzeren onderdelen van de draagstructuur gaan na verloop van tijd roesten waardoor de constructies van binnenuit kapot gedrukt worden.

Gespecialiseerde uitvoerders voor herstellingen zijn schaars waardoor een goed onderhoud extra belangrijk wordt.

Historiek

Er bestaat een lange traditie van het bouwen van rocaille. Al van in de Grieks-Romeinse oudheid worden natuurlijke plaatsen kunstmatig nagebouwd. Denk aan grotten, rotspartijen en allerhande architecturale composities die natuurlijke en plantaardige elementen combineren tot een harmonieus geheel.

Aanvankelijk worden hier natuurlijke bouwmaterialen voor gebruikt. Dat betekent dus het verslepen, plaatsen en stapelen van rotsblokken en het bevestigen van allerhande decoratief materiaal (schelpen, stammen en boomwortels, parels...). Dat is best een dure onderneming. Daarom werd gezocht naar alternatieve materialen. En dat brengt ons bij de cementrustiek.

De uitvinding in 1824 van portlandcement door James Aspin (1778-1855) is de grote doorbraak. Dit product is in semi-vloeibare vorm eenvoudig aan te voeren, kan bij het uitdrogen vormgegeven en gesculpteerd worden en is na uitharding even hard als portlandsteen. Een gedroomd materiaal om imitatierotspartijen uit te maken. Rond 1840 ging de eerste Portlandcementfabriek open in Engeland. De naam verwijst naar de vergelijkbare kleur van Portlandsteen, een kalksteen die wordt ontgonnen op het Isle of Portland in Dorset (Groot-Brittannië). Door zijn uitvinding werd de zoektocht naar andere hydraulische bindmiddelen, zoals hoogovencement, in gang gezet en werd beton in de negentiende eeuw herontdekt. In 1872 startten Dufosse en Henry de eerste cementproductie in België.

In België is Adolphe Blaton (1835-1905) de eerste die een octrooi nam voor de productie van portlandcement. Zijn firma verwerft vanaf 1876 grote faam voor de constructie van kunstmatige grotten en rotsen en talloze gegoten stukken, meubels en beelden ter decoratie van tuinen en parken¹.

¹ In 1865 werd in Schaarbeek de fabriek Blaton-Aubert opgericht welke hoofdzakelijk tuinbeelden maakten. Zij bouwde in 1876 de grot op het Begijnhof te Turnhout.

Voor constructies die meer steun nodig hebben (denk aan imitatiebomen en balustrades die in elkaar geweven takken voorstellen, maar ook aan holle rotspartijen en overspanningen van grotten) is het gebruik van ijzeren wapening dan weer een revolutie. Een metalen constructie van staven, I-, U-, T- en L-ijzers vormt de basis. Deze worden vervlochten met metaaldraad en vervolgens ingekapseld in cement. Dit heeft twee functies, enerzijds verstijft de cementlaag de constructie, anderzijds voorkomt de alkaliteit² (uitgedrukt in pH-waarde) van de cementlaag (al dan niet gemengd met kalk) gedurende een lange tijd de vorming van corrosie in de wapening.

Het is Joseph Monier (1823-1906), tuinman in Versailles, die de techniek van het gewapend beton perfectioneert. Hij neemt in 1868 een patent op *beton armé* of gewapend beton. Het *Système Monier* geeft een boost aan de tuinkunst.

In België zijn het de gebroeders Picha die het patent van Monier kochten in 1880 en het gewapend beton introduceren met de opstart van een betonfabriek in Gent. Om de stel te leren trekken de gebroeders Picha naar Frankrijk en aan het einde van de negentiende eeuw bouwen zij als eersten een reeks rustieke bruggetjes, grotten, paviljoenen, aquariums en een cementen boomstam als preekstoel in het Sint-Arnolduspark³ te Tiegem (Anzegem, West-Vlaanderen).

Erfgoed

Cementrustiek wordt af en toe vandaag nog gebouwd, maar de succesperiode van cementrustiek loopt vanaf 1870 tot de Tweede Wereldoorlog. In de zestiger jaren van vorige eeuw was de bloeiperiode van de cementrustiek volledig voorbij. De laatste jaren verlegde hun activiteit zich naar rotswerken in dierentuinen en pretparken.

Dit type erfgoed is onderbelicht in Vlaanderen. Door vandalisme, boom- en plantengroei, erosie van de cementmortel en corrosie van de metalen wapening binnenin zijn heel wat constructies vandaag in verval, al zijn er gelukkig ook een aantal succesvolle restauraties uitgevoerd. Zowel naar het onroerend als immaterieel erfgoed is bijkomend onderzoek nodig.

Het werk van rotseerder was een groot-Kempense activiteit. De klemtoon lag vooral in de Zuiderkempen, meer bepaald in en om Westmeerbeek, deelgemeente van Hulshout. In deze gemeente had men Victor (1852-1935) Janssens, de stamvader, en zijn zonen Frans (1877-1919) en Alfons (1880-1959) die spoedig in vaders voetsporen zullen treden. Als gevolg van een familievete gingen Frans en Alfons in 1900 elk hun eigen weg. Fons vestigde zich in de Statiestraat en Frans in het centrum van de gemeente. Als grote specialisten werden ze regelmatig tegen mekaar uitgespeeld en probeerden ze ook opdrachten voor mekaars neus weg te kapen.

² De term alkaliniteit of alkaliteit wordt gebruikt voor zuurbufferende capaciteit.

³ Bedevaartsoord en recreatief park gelegen ten noordwesten van de dorpskern. Het park wordt op het eind van de negentiende eeuw in opdracht van Vital Moreels aangelegd.

Ook de kinderen (elkaars neven) zouden jarenlang mekaar de loef blijven afsteken. Zij aanvaardden niet alleen opdrachten van parochies en kloosterorden, maar ook de aanleg van lusttuinen en privéparken behoorden tot hun activiteit.

Ook Michel Geysels (1899-1977) leerde als neef de stiel bij Janssens, trad later toe tot de firma Janssens & Geysels, en begon daarna voor eigen rekening samen met zijn zoon Jos Geysels. Zij waren ook te Westmeerbeek gevestigd. Zij werkten voornamelijk voor de kapucijnen te Lommel, Herentals en Meersel-Dreef en lieten ook daar hun grotten achter. Ook de firma Frans Eggers was te Westmeerbeek gevestigd.

De gebroeders Arthur en Octave (1900-1972) Tondeleir uit Oude God (Mortsel) specialiseerden zich naast grotten vooral in rotswerken in dierentuinen. Ook zij moesten de concurrentie dulden van hun naamgenoten Jules en Prosper Tondeleir uit Antwerpen, welke hun tegelhandel graag uit hebben gebreid met "*Spécialité d'enrochements pour jardins d'hiver, vérandas, etc.*". Dat de firma Arthur Tondeleir nooit voor Martin Verbeeck bouwde is wellicht te wijten aan het feit dat hij in 1929 een Japanse tuin ontwierp voor Léon Scheerders, eigenaar van een cementtegelfabriek in het naburige Sint-Niklaas. Deze Léon Scheerders had in 1905 de "Pannen en Steenbakkerijen van Sint-Nicolaas" opgericht, gevolgd in 1923 door de productie van vezelcement. We kennen Léon Scheerders ook als eigenaar van het asbestbedrijf Scheerders-Van Kerckhove (S.V.K.). In 1905 had Martin Verbeeck het patent in handen voor de productie van asbest, dat hij gelukkig snel van de hand deed aan de familie Emsens (Eternit) en Ravels hiermee van veel ongemakken wist te sparen. Martin Verbeeck en zijn bedrijven waren sterk genoeg om niet te moeten kopen bij een leverancier welke ook voor de concurrentie werkte. Ook met Charles Geulem kende Oude God nog een ander rotseerbedrijf.

De toegangspoort van het domein Zwart Goor (nu Klavier) te Merksplas werd opgetrokken in 1926 door de firma Victor Janssens. De firma J. Van Houdt uit de Turnhoutsebaan 282 te Schilde heeft wellicht na de Tweede Wereldoorlog hieraan herstellingswerken uitgevoerd. Het is hoog tijd om dit als erfgoed blijvend te bewaren door een restauratie uit te voeren en er een geslaagd eeuwfeest van te maken in 2026.

Albert Jozef (Jos) Van Houdt werd geboren te Poederlee op 27 augustus 1916 en was de zoon van beeldhouwer Frans (Sooi) Van Houdt. Hij overleed te Halle-Zoersel op 06 april 2005. Jos was zelf ook beeldhouwer en liet alvast zijn naam en adres in het beton van de poort achter. De tuin van zijn woning langs de Turnhoutsebaan te Schilde was gedecoreerd met allerlei postuurtjes in steen of cement voor verkoop. Ook Van Houdt was na de zestiger jaren niet meer actief.

Wat vooral opvalt is dat het beroep van rotseerder of rocailleur slechts door enkele families werd uitgevoerd. In deze families ging de stiel telkens van vader op zonen over. Deze families maakten tevens ook de volledige bloeiperiode van deze bijzondere specialiteit mee.

Martin Verbeeck

Martin Verbeeck werd geboren te Dessel op 11 oktober 1882 en overlijdt te Kapellen op 20 februari 1959. Hij was gehuwd met Maria Senden (1892-1988). Verbeeck kocht in 1919 het domein Zwart Goor te Merksplas en maakte hiervan zijn zomerresidentie. Het 700 hectaren grote domein vormde samen met de Pannenhoef te Poppel het N.V. Kempisch Landbouwbedrijf. De hoeve Zwart Goor bestond uit vier onafhankelijke bedrijfstukken: boerderij, tuinbouwbedrijf, hoenderpark en bloemisterij. Ook in deze bedrijfstukken was Martin Verbeeck vooruitstrevend en vooruitziend. Bij de toegangspoort stond op een bord te lezen: *“Voor alles een plaats, maar alles op zijn plaats”*. Hiermee wist iedereen wat hem te doen stond.

Zijn bijnaam *de cementkoning* dankte Verbeeck aan zijn status als aandeelhouder en bestuurder van het Ravelse Cimenteries et Briqueteries Réunies, kortweg C.B.R.. In die hoedanigheid kwam hij in contact met Victor⁴ (1903-1983) en Jos (1905-1948) Janssens uit Westmeerbeek. Het waren deze laatste die het Zwart Goor uitgebreid van rustiekwerk hebben voorzien. Aan één van de toegangsdreven tot het domein liet Verbeeck midden jaren twintig van vorige eeuw een rustieke poort en een omheining van imitatieboomstammen optrekken. Het geheel werd gesignd door ene J. Van Houdt uit Schilde, maar draagt onmiskenbaar de stempel van Decor⁵. Meer van dit alles is te vinden in wat Verbeecks showroom moet zijn geweest. Te midden van het groen werd een oude turfkuil tot zwembijver omgevormd. Omkleedruimte werd voorzien in het betonnen boothuis in imitatievakwerk, compleet met aanlegsteiger. Verscholen in het bos vinden we nog betonnen banken waarvan één uitgevoerd als een halve cirkel. Een brug in de vorm van een omgevallen boomstam voert naar een eendenkooi, uiteraard ook in beton.

Omheining Zwart Goor

Rustbank Zwart Goor

Eendenkooi Zwart Goor

Boothuis Zwart Goor

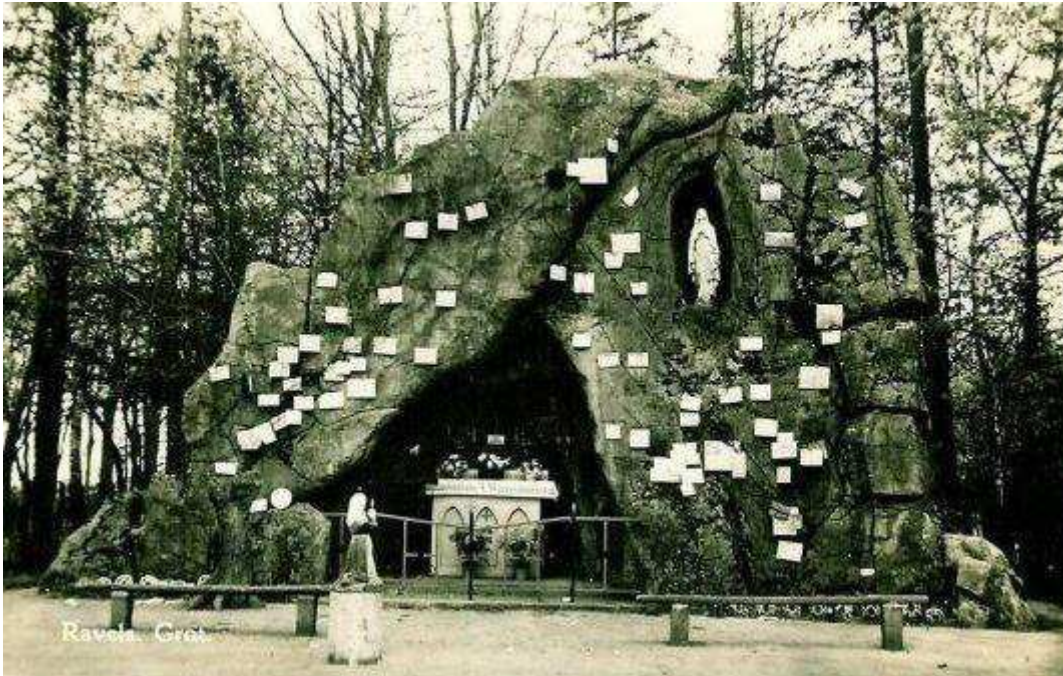
Martin Verbeeck werd later ook afgevaardigd beheerder van de Steenbakkerijen van het Noorden waarin de vier steenfabrieken langs het kanaal te Ravels en Oud-Turnhout werden ondergebracht (1921). Het betreft de steenfabrieken van La Providence (Van Bael & Wanty), Van den Bossche, Crols, Verreet & C° (gekend als “De Beenhouwers”), Eelen & Van Liempt en Cimenteries et Briqueteries de Raevens (de fabriek van Emsens).

⁴ Vic Janssens was liberaal burgemeester van Westmeerbeek van 1971 tot de fusie van de gemeente in 1976. Hij was ook schilder van landschappen.

⁵ De firma Decor was het bedrijf van Frans Janssens & zonen (Victor en Jos), Dorp te Westmeerbeek.

Grot op Klein Ravels

Eerwaarde Heer Louis Nuyens, gewezen pastoor van Okselaar, die in die tijd te Turnhout verbleef, schonk bij notariële akte op 20 november 1924 een perceel opgebroken bosgrond, palende aan het proefveld⁶ op Klein Ravels aan de Openluchtschool Onze-Lieve-Vrouw van de Kempen, in Ravels gekend als het Preventorium. Deze school werd in 1925 opgericht door de Gasthuiszusters van Turnhout als openluchtschool voor verzwakte kinderen. De school werd in 1985 gesloten en omgevormd tot een rust- en verzorgingstehuis voor ouderen. De laatste zusters verlieten de instelling in 2002 en in 2003 werd de instelling een woon- en zorgcentrum (WZC).

De grot in cementrustiek werd gebouwd in 1927 en ingehuldigd door kanunnik Jozef Evermodus Jansen (1871-1949), pastoor-deken van Turnhout. De kinderen van de Openluchtschool, de Ravelse schoolkinderen, de geburen en wellicht ook andere Maria-aanbidders frequenteerden de grot met hun bezoek. De vele bedankingsborden bleven hiervan achter als stille getuigen. Jammer genoeg zijn deze herinneringen bij de latere restauraties allen verdwenen. De grot werd gerestaureerd in de jaren 1990 en 2018.

De grot is eigendom van het Dekenaat Kempen en werd in 2016 door het gemeentebestuur van Ravels in erfpacht genomen.

In 1860 werd in België de eerste Lourdesgrot gebouwd in Houthulst (West-Vlaanderen).

⁶ Een stuk land op Klein Ravels, voorbestemd om als proefveld te dienen voor het Preventorium. Dit land werd door pastoor Joannes Franciscus Van Mechelen (1870-1936) bij de start van de Openluchtschool O.L.V. der Kempen aan goedkope voorwaarden ter beschikking geteld.

In het begin van de zestigerjaren was ik in de maanden mei en oktober een regelmatige bezoeker van de Ravelse grotten. De familie langs moeders kant woonden allen samen op Klein Ravels. Het was dan ook gepast dat ik met moeder, grootmoeder, nichten en neven en moeders tantes Onze-Lieve-Vrouw der Kempen zou aanbidden in deze grot. Deze familie zou het niet gepast hebben gevonden mocht ik hen doen opmerken dat ik al tot Onze Lieve Vrouw had gebeden aan de grot aan brug 7. In de nabijheid van deze grot woonden immers de ouders langs vaders kant. Ook hier trok ik in dezelfde

maanden samen met de familieleden langs vaders kant vlijtig naar toe. Na verschillende rozenhoedjes werd ook nog het lied voor Onze Lieve Vrouw gezongen.

Lied O.L. Vrouw der Kempen

Wanneer wij gaan door 't Kempenland
Al waar de wegen kruisen,
Zien wij den ouden eik geplant
Waardoor de winden ruischen.
Beschaduwd door zijn koningskroon,
Daar praalt uw Koninginnetroon,
O Lieve Vrouw der Kempen.
O Lieve Vrouw der Kempen.

Daar lacht uw beeld in rooden Mei
Zoo minzaam en zoo teder,
Daarvoor uw voeten leggen wij
Ons hulde dankbaar neder.
Gij troont in 't kinderlijk gemoed
In 't vrome Kempisch hart zoo zoet,
O Lieve Vrouw der Kempen.
O Lieve Vrouw der Kempen.

Wil dan ons Koninginne zijn
En wil ons huis regeeren,
Gij zijt de zoetste medecijn;
Wat kan ons hart begeeren,
Dan aan uw zoete Moederhand
Weer sterk te staan in 't Kempenland,
O Lieve Vrouw der Kempen.
O Lieve Vrouw der Kempen.

Welaan dan Onbevleete Maagd
En Moeder vol genaden,
Die Jezus op uw handen draagt
Wat kan met U ons schaden?

O sta ons bij in allen nood
In 't leven en in 't uur der dood,
O Lieve Vrouw der Kempen.
O Lieve Vrouw der Kempen.

Aangezien de toegangspoort van het Zwart Goor (nu Klavier) in 1926 werd opgetrokken in cementrustiek, vieren we binnen enkele jaren haar eeuwfeest. Dit was voor mij de reden om een aantal gelijkgestemden bijeen te brengen om Martin Verbeeck en zijn C.B.R., alsook de cementrustiek op het Zwart Goor te Merksplas, terug onder de aandacht te brengen. We halen zo een stukje Merksplas, maar ook opnieuw Ravels erfgoed *van onder de klei* en proberen dit terug in ere te herstellen. Wil je graag hiertoe bijdragen, kan je me steeds contacteren via jan@aertsot.be.

Bronnen

Het Preventorium, Alfons Van Asten, Ravels in Lief en Leed, 1980

Hier woon ik, Herman Janssen, Dienstverleningscentrum 't Zwart Goor, 1996

De rotseerders van Westmeerbeek. Een eeuw cementrustiek uit de Antwerpse Kempen (deel 1), Glenn Geeraerts, PorteFolly nieuwsbrief De Donderberggroep, 2013

De rotseerders van Westmeerbeek. Een eeuw cementrustiek uit de Antwerpse Kempen (deel 2), Glenn Geeraerts, PorteFolly nieuwsbrief De Donderberggroep, 2014

De rocailleursfirma Tondeleir uit Oude God, Glenn Geeraerts, PorteFolly nieuwsbrief De Donderberggroep, 2017

Onderhoud van betonnen erfgoed, Judith Delbaere en Birgit van Laar, Monumentenwacht Vlaanderen VZW, 2018

In de voetsporen van ... Martin Verbeeck en Maria Senden, een biografie, Fransje de Jongh, Elikser, 2019

ETWIE: Expertisecentrum Technisch Wetenschappelijk en Industriel Erfgoed, Gent

Fotoarchief Herman Jansen, Merksplas

Eigen documentatie

Wikipedia

Rampspoed doorheen de eeuwen

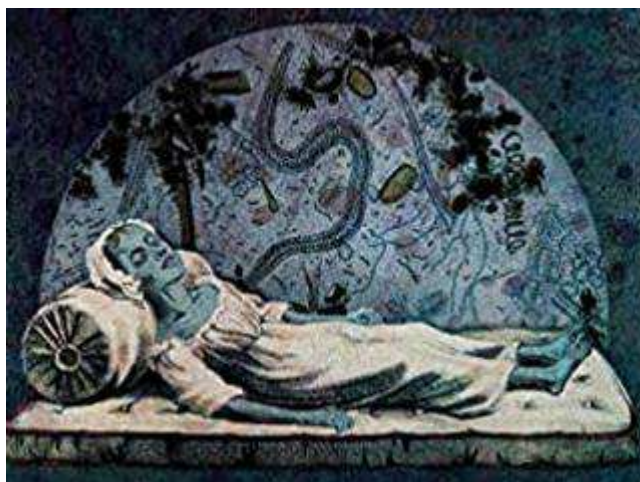
Luc Andries

'Door de eeuwen heen zie je steeds weer: een ramp komt nooit alleen'

In de 19de eeuw werd Poppel getroffen door dysenterie of in de volksmond "de rode loop" geheten. Er stierven 60 mensen in Poppel. Daarvoor waren er al eeuwen regelmatig epidemieën zoals: rode loop, cholera, difterie, pokken, lepra en de pest. De laatste twee jaren kunnen we aan dit rijtje corona toevoegen.

De Roode Loop in Nuth, 1747

Cholera (de blauwe dood)

Andere rampen manifesteerden zich het afgelopen jaar zoals: bosbranden, zware overstromingen en oorlogen. Voor de Europeanen heeft het conflict tussen Oekraïne en Rusland een zeer wrang neveneffect. De voorbije maanden tuimelde Europa van de ene crisis in de andere. En dat terwijl we de grillen van ons bestaan onder controle dachten te hebben. Maar we zijn niet onkwetsbaar! De geschiedenis laat voortdurend het tegendeel zien.

Tegenwoordig wordt Nederland en België, lam gekegd door de boeren. Zij hebben de wegen geblokkeerd omdat ze het oneens zijn met het stikstofbeleid van de regeringen. Industrierterreinen zijn afgezet, waardoor de bevoorrading van de supermarkten in de problemen komt. Elke dag is het een vraag of het openbaar vervoer rijdt en of er vliegtuigen opstijgen. Bus- en treinritten worden geschrapt: er is personeel tekort. Het is chaos alom!

Waar halen mensen telkens de veerkracht vandaan om epidemieën en waters- en hongersnoden te boven te komen?

Door het effect te bestuderen van wat historische crisissen en catastrofes met een samenleving deden, hebben we mogelijk kennis opgedaan die kan lonen nu we zelf in een crisisperiode zijn beland. In 2020 kwam de corona-epidemie, in 2021 kregen we overstromingen langs de Vesder en de Maas. Daarbovenop kwamen dit jaar nog een oorlog, energieproblemen en koopkrachtverlies. Zoveel crisissen na elkaar hadden we nog niet eerder meegemaakt. Maar als je terugkijkt in de geschiedenis, zie je dat een crisis wel vaker een volgende crisis opwekt. Er zijn jaren waarin mensen alles tegelijk over zich heen hebben gekregen. Oorlog. Hongersnood. Watersnood. De historie laat wel zien dat de tijd waarin we leven mogelijk minder uitzonderlijk is dan we denken. Door de eeuwen zie je steeds weer: een ramp komt nooit alleen.

De geschiedenis herhaalt zich?

Toen de coronacrisis uitbrak konden verschillende experts min of meer uittekenen wat er zou gebeuren. Zij baseerden zich op basis van stramien die bij historische epidemieën werden gezien. In eerste instantie angst die gevolgd wordt door een groot sociaal plichtsbef. Dit verbreekt vervolgens en veroorzaakt twijfel en tweedeling. Dit zien we aan de grote protesten tegen sommige maatregelen zoals de winkelsluitingen. Dit is niks nieuws onder de zon: ook in de negentiende eeuw liep de horeca al te hoop tegen sluitingen die bedoeld waren om een cholera-uitbraak te stoppen.

In die eerste corona-maanden hebben we zo een aantal fenomenen kunnen vaststellen die bij elke ramp doorheen de eeuwen voorkomt. De koning en de koningin bezoeken met een heel gevolg waaronder de minister van Binnenlandse Zaken de rampplek of een ziekenhuis. We zagen het inderdaad in België na de watersnood bij de Vesder. De koning en de koningin brachten een bezoek aan de getroffen. Dat is wat vorsten en vorstinnen altijd hebben gedaan in tijden van rampspoed. En vandaag vallen we nog steeds terug op die tradities.

Bezoek koning en koningin , watersnoodramp Vesder, 2021;

Sint-Elisabethsvloed 1421

In Europa waren we natuurrampen ontwend. Hadden we ten onrechte het idee dat we alles onder controle hadden en elke catastrofe konden beheersen?

Het zegt veel over ons dat we ons hebben laten verrassen, dat we ons veilig waanden. Want dat gevoel van veiligheid hebben we pas recent verworven. Pas onlangs zijn we vanuit een soort superioriteitsgevoel gaan geloven dat we de natuur wel de baas kunnen. Steeds weer blijkt dat we die natuur helemaal niet de baas kunnen. In volle coronapandemie kregen we een watersnood over ons heen en de klimaatverandering lijkt al helemaal onbeheersbaar. Het laat zien hoe graag mensen de ogen sluiten voor de realiteit en maar doorjakkeren zonder omkijken. Want onkwetsbaar zijn we beslist niet. De geschiedenis laat voortdurend het tegendeel zien, ook vandaag.

Waar hebben we die overmoed vandaan?

Een factor is de secularisering geweest, het opzijzetten van het idee dat er een God is die rampen op ons afstuurt om ons voor onze zonden te straffen. Die secularisering was geen slechte zaak, want het verleden zat vol religieus zondebesef dat echter niet zo productief was. Er hing een doem over de mensheid, die haaks stond op het feit dat mensen ook konden ingrijpen bij een ramp, dat ze de dijken konden repareren als die waren doorgebroken.

De inwoners van Palu (Indonesië, eiland Sulawesi) beschouwen natuurrampen als een vreselijke straf van God en de aardbeving in Haïti op 12 januari 2010

Nu de doem van religie weg is, voelen we ons veiliger. We vertrouwen erop dat technologie ons wel zal redden, we zetten hoog in op ons eigen handelen. De innovatie die bijvoorbeeld in Nederland is voortgekomen uit de eeuwenoude strijd tegen het water, is natuurlijk indrukwekkend. Onze Noorderburen hebben de Afsluitdijk gebouwd, de polders drooggelegd en de Deltawerken gerealiseerd. Maar we overschatten ons technische kunnen soms. Dat de rivieren alsnog overstromen, toont dat we niet onoverwinnelijk zijn.

Monumenten op de Afsluitdijk

Vandaag speelt nog altijd een vorm van zondebesef: een seculier zondebesef. We beseffen dat we met z'n allen verantwoordelijk zijn voor de klimaatcrisis en dat we een verantwoordelijkheid hebben bij het terugdringen daarvan. Denk aan de roep om de auto vaker te laten staan, om zonnepanelen op je dak te leggen en om geen vliegtuigreizen meer te maken.

Ramspoed vergroot meestal de saamhorigheid in een maatschappij.

Rampen hebben alleszins bijgedragen aan de vorming van landen, aan een nationaal wij-gevoel. In Nederland was de strijd tegen het water natievormend en in Ierland de hongersnood van 1845-1849, toen na een mislukte aardappeloogst miljoenen mensen het land ontvluchtten. Die aardappelcrisis uit de negentiende eeuw heeft ook in België zwaar toegeslagen, net als in Nederland. Ook in de Lage Landen verhongerden vele tienduizenden mensen. Maar deze hongersnood heeft in ons land geen plek gekregen in de collectieve herinnering.

Wat België wel heeft, is een soort van gecreëerde geschiedenis, met een reeks van helden en heldendaden uit het verleden die in de negentiende eeuw flink uitvergroot zijn om het natiegevoel te stutten. De Guldensporenslag is zo'n gememoreerde heldendaad uit de geschiedenis, net zoals helden als Jakob van Artevelde of Hendrik Conscience, met zijn Leeuw van Vlaanderen, herkenning oproepen.

Het Belgische wij-gevoel is dus eerder beperkt. Maar toen vorig jaar de Vesder overstroomde, een rivier die door het Franstalige landsdeel stroomt, pakten veel Vlamingen spontaan hun auto om te gaan helpen bij de reddingswerken. In een gebied waar mensen wonen met een andere taal en een andere cultuur, met wie ze doorgaans geen klik voelen.

Dit hoeft niet te verbazen. In tijden van ramspoed zijn mensen sneller bereid om elkaar te helpen. Een ontwrichtende natuurramp maakt empathie los die de barrières van religie, klasse, taal, cultuur en politiek overstijgt. Als een grote, gemeenschappelijke vijand dreigt, verkleinen de verschillen. Ook toen in 1953 Zeeland

overstroomde, kwam er vanuit de hele wereld steun. Je kunt je niet voorstellen hoeveel hulpgoederen er toen naar Nederland zijn verscheept.

Pas wanneer we beseffen dat we zelf kwetsbaar zijn, zijn we bereid een ander te helpen. Solidariteit en kwetsbaarheid zijn niet noodzakelijk twee zijden van dezelfde medaille? Want er zijn genoeg conflictsituaties waarin dat helemaal niet ideaal loopt. Rampen houden ons wel een spiegel voor.

We lieten het wel in enkele ramp- of conflictsituaties afweten.

Bij de watersnood van 2021 kwam de internationale solidariteit niet op gang. In Nederland werd geld ingezameld voor Nederlandse slachtoffers. Maar een Nederlander kon niet doneren aan slachtoffers in België en Duitsland. De nationale grenzen bleken die zomer opmerkelijk stevig, terwijl het toch om een internationale ramp ging. Een rivierenstelsel stopt toch niet bij de grenzen? En de ellende van de mensen wier huizen onder water stonden, ook niet.

Tijdens de coronacrisis onderhandelde de EU wel centraal over de aankoop van vaccins. Toen was er wel een Europees wij-gevoel. Maar op andere vlakken werkten de lidstaten tijdens de coronacrisis bijzonder slecht samen. Het was ieder voor zich. Op een moment dat in Nederland de winkels dichtgingen, gingen de Nederlanders vrolijk met z'n allen in Antwerpen winkelen.

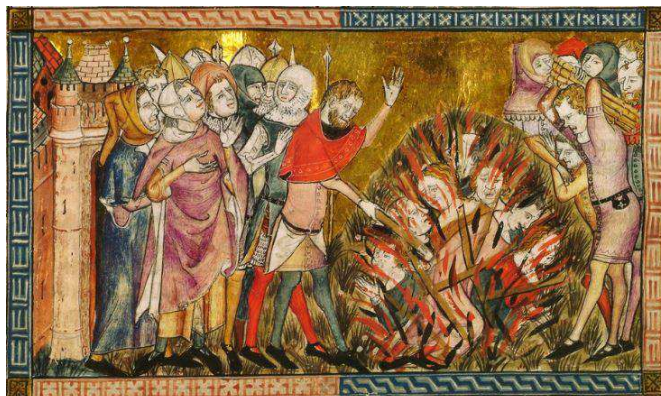
*Nederlandse overrompeling in Antwerpen op zondag 19/12/2021
en lockdown in Nederland van niet essentiële winkels*

De saamhorigheid van de coronacrisis bleef niet duren. Tijdens de eerste lockdown werd nog elke avond geapplaudisseerd voor de zorg, maar dat aanvankelijke vertrouwen in de sector maakte plaats voor complottheorieën over de vaccins.

De veerkracht van een samenleving is beperkt in de tijd. En de coronacrisis was een andere soort ramp dan een watersnood of een brand. In dat laatste geval heb je een duidelijk begin- en eindpunt. Men kan snel met de verwerking beginnen. Maar corona veroorzaakte een langdurige ontwrichting. In eerste instantie reageren mensen daarop met saamhorigheid en solidariteit. Maar de spankracht daarvan is beperkt. Op een gegeven moment is de rek eruit. Men houdt alleen nog rekening met zijn eigen verlangens en “wetten”.

En dan worden schuldigen gezocht?

Bij rampspoed worden altijd zondebokken gezocht, mensen die de schuld krijgen van de gebeurtenis. Dat is van alle tijden. Vroeger werden die zondebokken op religieuze basis aangewezen: nu eens hadden de katholieken het gedaan, dan weer de protestanten, dan de joden. Zo’n zondebokmechanisme zag je ook bij de coronapandemie. Eerst waren de Chinezen de schuldigen, dan mensen die in Oostenrijk waren gaan skiën en het virus mee naar huis hadden gebracht, dan de carnavalsvierders. En uiteindelijk de jongeren, omdat die te snel en te hartstochtelijk weer gingen feesten.

De vrouw als zondebok op de brandstapel Jodenvervolging na de zwarte dood in 1349

Toen de coronacrisis uitbrak, konden de experts op grond van historische stramien uittekenen wat er zou gebeuren: eerst angst, dan een grote saamenhorigheid, die vervolgens verbreekt in een tweedeling, met grote protesten tegen sommige maatregelen. Niets nieuws onder de zon!

Zitten er dan gaatjes in ons aanvoelen van wat precies de Belgische identiteit bepaalt?

Die ijkpunten zijn ons op school aangeleerd. Daarmee zouden we makkelijk een Belgische canon kunnen samenstellen die culturele en historische ijkpunten fixeert en belangrijk vinden. De samenleving zal deze belangrijke herinneringen doorgeven aan nieuwe generaties en inwoners.

In België is er, zeer begrijpelijk door de verschillende culturen, onenigheid over wat er wel en niet in zo'n canon moet komen. Maar in Nederland is het een behoorlijk evenwichtige selectie geworden van scharnierpunten uit het verleden. Met belichting van de voor- en de nadelen. Er zitten ook thema's bij waar een rouwrand omheen zit, denken we daarbij aan slavernij en kolonialisme.

Het collectieve geheugen is kort. Mensen hebben een fenomenaal vermogen om rampspoed zo snel mogelijk weer te willen te vergeten. Daarom zou het wenselijk zijn om herinneringsmonumenten op te richten en in de geschiedenislessen de catastrofes onder de aandacht te houden. Je moet vandaag echt met een loep zoeken naar herinneringen aan bijvoorbeeld de vele hongersnoden in Europa. Terwijl het er zoveel zijn geweest: alleen al in de twintigste eeuw werden achtereenvolgens Rusland, Oekraïne, Spanje, Griekenland en Nederland door hongersnood getroffen. Honger is niet voorbehouden aan Afrika, hoewel mensen dat vandaag wel zo zien. Door een gedeeld Europees hongerverleden zichtbaar te maken, leren we dat meer zaken Europa verbinden dan dat ze het verdelen. En het is niet de eerste keer dat de graanexport vanuit Oekraïne in het gedrang komt met honger die dreigt. Nee, dat is vaker voorgekomen in de geschiedenis. En ook toen al waren hongersnoden vaker politiek aangestuurd dan dat ze door droogte of andere natuurlijke tegenspoed werden verwekt. De mens heeft een hand in de meeste rampen, ook "natuurlijke", zoals epidemieën en overstromingen.

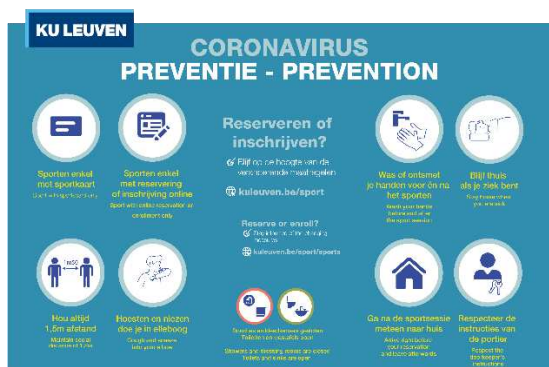
25 juni 1967, verwoestende tornado in Oostmalle

Koning Boudewijn en gouverneur Kinsbergen bezoeken Oostmalle

In onze taal zijn uitdrukkingen bewaard als ‘kiezen tussen de cholera en de pest’. Dat verwijst naar eeuwenoude epidemieën. De herinneringen aan voorbije rampspoeden zitten nog wel in ons collectief geheugen, zij het onbewust. Al kunnen we de eigenlijke rampen historisch niet altijd meer plaatsen, ze zitten verweven in allerlei aspecten van onze maatschappij. Zo loopt de verwerking van catastrofes vaak via liederen en geschriften. In eeuwenoude ramp-liederen zitten vaak verwijzingen naar Bijbelse rampen, zoals de tien plagen van Egypte. Dat Bijbelbeeld zit niet voor niets in ons culturele geheugen verankerd. Net als het apocalyptische beeld van de zondvloed is het een terugkerend verhaalmotief, met eeuwenoude wortels. De zeespiegelstijging die we door de klimaatopwarming nu meemaken, past naadloos in dat motief.

Cultuur is belangrijk voor traumaverwerking. Maar tijdens corona waren net die plekken waar mensen bij elkaar komen om in het reine te komen met een crisissituatie, niet bereikbaar. Horeca, kerken, cultuurhuizen, cafetaria van sportclubs waren allemaal dicht.

Achter de schermen van de coronacrisis heeft zich een stille ramp voltrokken. Mensen die stierven zonder dat hun geliefden erbij waren en uitvaarten die maar door enkelen mochten worden bijgewoond. Terwijl zingevingssrituelen, of die nu religieus van aard zijn of niet, extreem belangrijk zijn bij de verwerking van dit soort rampspoed. Maar alles wat met zingeving te maken had, kreeg het zwaar te verduren. De rituelen en culturele uitingen waarmee mensen zulke existentiële vragen het hoofd proberen te bieden, mochten niet doorgaan. Op zeker moment mocht je bijvoorbeeld winkelen maar nog niet naar het museum. Dat is moeilijk te begrijpen. Het ging alleen nog over hoe we er economisch zo snel mogelijk weer bovenop konden komen. Maar zaken die het leven waardevol maakten, die mensen veerkracht gaven en troost, dingen die de ziel voedden, mochten niet en verdwenen uit het straatbeeld.

Corona werd zeer sterk door een virologische en economische bril bekeken en deze zienswijze heeft geen recht gedaan aan de complexiteit van de crisis. Culturele rituelen die mensen overeind houden en veerkracht verlenen, zijn we uit het oog verloren. De samenleving telt meer dan ooit mensen die psychologische steun nodig hebben.

Het verleden had ons kunnen leren hoe hard een crisis een samenleving op de proef stelt, en waar ze haar veerkracht vandaan haalt. Hebben we dan van alle rampen en tegenslagen geen lessen getrokken?

Als we optimistisch besluiten, kunnen we denken aan de legendarische uitspraak van Johan Cruijff: “elk nadeel, heeft zijn voordeel”. Laat ons hopen dat in de nasleep van rampen, iets verbazend nieuws ontstaat. Stel je eens voor dat de coronacrisis of de klimaatcrisis tot fundamentele veranderingen in de maatschappij zou leiden? Een metamorfose van de manier waarop we nu leven? Zou er dan een harde of een zachte revolutie nodig zijn?

Bron: Lotte Jensen, Marianne Eekhout, Hanneke van Asperen; “De grote en vreselijke vloed”,

de Sint-Elisabethsvloed 1421-2021

Lotte Jensen; “Verheerlijking van het Verleden: Helden, Literatuur en Natievorming in de Negentiende Eeuw”

Lief en leed

Onze deelneming betuigen wij bij het overlijden van:

Julia Willems, weduwe van Fons Van den Borne en Stan Gevers, overleden te Turnhout op 25 juni 2022

Rie Keyzers, echtgenoot van Paula Willemse, overleden te Ravels op 22 juli 2022

(Wegens de privacywetgeving en de daarbij horende GDPR-regelgeving kunnen wij enkel nog publiceren wat ons wordt toevertrouwd. Daarom verzoeken wij u ons de aankondigingen door te sturen per e-mail: voorzitter@nicolaus-poppelius.be of briefje aan: Nicolaus Poppelius, Dorp 64, 2382 Ravels-Poppel)

Errata

Boek Ravels: Op bladzijde 260 bij de onderste foto van de vijftigjarigen: Claessen vervangen door Willy Claes en Jos De Wit vervangen door Jos De Witte

Bij het artikel **“Wat heeft cement uit Ravels met het Tiense suikerklontje?”** willen we even verduidelijken dat het is verschenen in de reeks “Van onder de klei”, die Jan Aerts aan het schrijven is. In dit tijdschrift is er een vervolg met een artikel over cementrustiek.

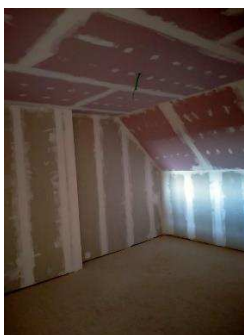
Verbouwing Schoolhuis Poppel

Met vereende krachten gaan de werkzaamheden door om in het ‘Schoolhuis’ van Poppel het ‘Archief- en documentatiecentrum’ van onze Heemkunde- en Erfgoedvereniging te kunnen gaan herbergen. Naast medewerkers vanuit de gemeente (eigenaar van het pand) zijn het toch wel vrijwilligers van de Heemkundekring die de werkzaamheden verrichten.

Afbreken en weer opbouwen.

Hierbij komen heel wat zaken kijken, bestellen van materialen, levering ervan en dan vooral zorgen dat er ‘volk’ is om hiermee aan de slag te gaan. De coördinatie vanuit de Heemkundekring ligt in handen van Paul Van Baelen, hij heeft contact met de verantwoordelijken van de gemeente en stuurt de vrijwilligers aan.

Wil je handje komen toesteken? Dat kan zeker! Hoe meer handen, hoe lichter het werk!
Neem contact op met Paul: Tel: 014 657315 / E-mail: vanbaelenpaul@gmail.com

Frater Severinus Otgeri (1638-1713)

Jan Titulaer

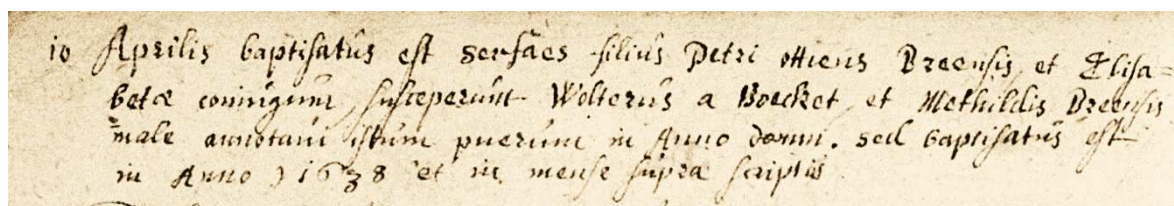
De abdij van Averbode leverde meer dan zes eeuwen, van 1219-1837, meer dan dertig Norbertijnen voor het pastoraatsambt aan de Lambertuskerk in Blerick. De *Withière* kwamen

meestal uit de omgeving van Averbode (B), waardoor de Brabantse invloed op Blerick onmiskenbaar moet zijn geweest. Maar er waren ook jongelui uit Blerick die geroepen werden voor het religieuze leven. De oudst bekende trof ik aan in het Necrologium van Averbode: *Ide de Blerick, que legavit conventui semel IIII griffones et Domino Abbatia eciam IIII griffones. +26-12-1465, obitus annus in margine*. Zij schonk vier griffioenen⁷ aan het klooster, en vier aan de abt. Ide overleed 26-12-1465, zoals vermeld in de marge van het Necrologium.

In datzelfde Necrologium vond ik ook ene frater Severinus Otgeri of Van Hoef uit Blerick, gedoopt 25-07-1638 Blerick, zoon van Petrus Ottiens en Elisabeth Sanders. Hij deed intrede in het klooster van Averbode op 09-11-1659 en nam toen de nieuwe kloosternaam Severinus aan. Op 13-11-1661 legde hij de kloostergeloften af. Vanaf 12-08-1671 werd hij benoemd tot kapelaan in Rotselaar, vanaf 21-10-1676 onderpastoor in Balen. Vervolgens was hij van 14-09-1679 t/m 05-12-1709 gedurende 30 jaar pastoor in Weelde. Het is een dorp in de Belgische provincie Antwerpen en een deelgemeente van de gemeente Ravels. Afstand naar zijn geboorteplaats Blerick is ca. 100km, en het ligt ten zuiden van Tilburg. Het Necrologium vermeldt verder nog: *retinens ibi beneficium, tandem ex apoplexia redditus impotens redit ad abbatiam ubi 30-01-1713*. Blijkbaar had hij een beroerte gehad in 1709 en keerde aansluitend terug naar Averbode, waar hij 30-01-1713 overleed op 74-jarige leeftijd.

Toen we hem gingen opzoeken in de doopboeken van de Lambertuskerk, leverde dat een probleem op. Er is namelijk geen zoon van Petrus van Haef en Elisabeth Sanders te vinden op 25-07-1638, maar wel een jaar eerder, letterlijk lezen we in 1637: *10 Aprilis baptizatus est Serfaes filius Petri Ottiens Breensis et Elisabethae coniugum; Susceperunt Wolterus a Boecket et Mehtildis Breensis. Male annotati istum puerum in anno domini sed baptizatus est in anno 1638 et in mense supra scriptus*. Vrij vertaald staat hier: deze jongen was slecht geannoteerd in het jaar van onze Heer maar werd gedoopt in het jaar 1638 en in de hierboven beschreven maand.

Eigenlijk keek ik hier niet raar van op, want 1637-1638 waren beroerde jaren voor Blerick in de Tachtigjarige Oorlog. In 1636 kwam het Spaanse leger onder leiding van Don Ferdinand in

⁷ Gouden munt; Luik, Jan van Heinsberg (1419-1455).

Blerick, en op 24 augustus 1637 viel Venlo voor de zoveelste keer. Vele Blerickse huizen werden toen geplunderd en verwoest, vele gebouwen en akkers vernield, voordat Venlo eindelijk viel. Om Venlo en het overige deel van Gelderland voorgoed tegen de Staatsen te beveiligen, kwam graaf de la Fontaine zich hier gedurende verscheidene jaren met zijn troepen vestigen. Op verschillende punten, vanaf de kerk langs de Maas tot tegenover de stad, werden grachten en verschansingen aangelegd. De Lambertuskerk diende als wachthuis en wapenopslagplaats voor de militairen. En bij hun afwezigheid waren kerk en kerkhof de algemene schuilplaats voor de verdrukke inwoners van Blerick.

De ouders van Serfaes waren Petrus Ottiens alias Verhoef (op Hover), z.v. Servatius en Agnes uit Bree en **Elisabeth Sanders** alias van Hove, gedoopt 24-07-1605 Blerick, d.v. Joannes Sanders (1605-1620 koster / schoolmeester) en Catharina Cupers. Elisabeth was eerder getrouwd met Laurentius van Haeff (ged. 30-06-1596 Blerick). Hij was de zoon van Gerardus van Haeff alias van Heuts, zoon van Hendrick en Leonarda Verboeckhorst dochter van Laurentius Verboeckhorst. Kinderen uit het huwelijk van Elisabeth en **Laurentius van Haeff**:

1. Johanna, ged.31-08-1627 (get.Jan Scheperjan-Elizabeth Sanders)
2. Leonardus minderbroeder Roermond/Venlo, ged.08-03-1629 (get.Wilhelmus ag Heij uit Baarlo). In 1647 kwam er door toedoen van Leonardus van Hove, later minderbroeder in Venlo, een prachtig beeld van Maria in de Lambertuskerk.
3. Joanna, ged.07-05-1631 (get.Aleijdis van Haeff echtgenote van Mathias ter Heijden)
4. Hildegundis, ged.20-09-1632 (get.Margareta van Haeff dochter van Gerardus)
5. Joanna⁸, non, ged.09-01-1634 (get.Petrus Sanders-Lucia Sanders)
6. Wilhelma, ged.29-07-1635 (get.Catharina Berchmans)

De kinderen uit het tweede huwelijk van Elisabeth Sanders met **Petrus Ottiens**, geboren in Blerick⁹:

7. Serfaes, gedoopt 25-07-1638 Blerick, en niet op 10-04-1637. Pastoor van Weelde, zie verderop zijn wel en wee.
8. Laurentia, gedoopt 05-10-1641, ovl. 14-09-1712 Venlo (*Laurentia Ottiens fil deuota*: vrome dochter). Zij kocht in 1694 de pastorie in Weelde en schonk deze aan de kerk (zie verderop). Tijdens het bestuur van Pontanus (1642-1688) was ook in Blerick een studiebeurs gesticht door Linske Oeijtes (Laurentia Ottiens). Bestemd voor Blerickse jongens, die priester wilden worden. De jaarlijkse rente van het fonds bedroeg 45 tot 50 gulden.
9. Agnes, gedoopt 05-05-1644 (get.Michael Vaessen en Maria Ootkens)
10. Joannes, gedoopt 24-05-1646 (get. Joannes Betsen en Aleijdis 't Gerheijen).

Samengevat kunnen we concluderen dat dit een wel erg katholiek én welgesteld gezin was. Verder onderzoek is zeker op zijn plaats.

Het wel en wee van Severinus Otgeri

Op het internet zijn een aantal feiten te achterhalen van Severinus Otgeri. Als we onderstaande teksten rustig doorlezen dan geeft dat een herkenbaar beeld van een dorpspastoor uit de 17^e

⁸ Haar kloosternaam is waarschijnlijk Helena

⁹ Waar bij data geen plaats is vermeld, is dit Blerick

eeuw. Betrokken binnen de woongemeenschap, opkomend voor zijn rechten tegenover de wereldlijke macht en gewoonlijke probleempjes met collega's.

1676: (onderpastoor in Rotselaar). Item inde tegenwoordicheyt des heere meyers ende schepenen van Loven naergenoemt gestaen den clercq Van Limborch om tgene naerbes. staet, te vernieuwen ende herkennen, gheconstitueert sijnde bij procuratie hier onder geinsereert, ende heeft tselve gedaen in vuegen naervolgende. Competerende op heden desen ven. juny 1676 voor mij openbaer nots. ende getuygen naergenoemt Jan Mommens, smet ende innegesetene der baenderije van Rotselaar, den welcken gebruyckende tot tgene naerbes. staet, die cracht ende macht, hem gegeven bij Maria Van Espen, sijne overledene huysvr., bij instrumente van vuyttersten wille, gepasseert voordien eerw. heere Severinus Otgeri, onderpastoor tot Rotselaar, in date xvie. novembris 1675, heeft Xcocht¹⁰.

1679: Keizer Maximiliaan (1482-1494) gaf zijn goedkeuring tot het oprichten van twee schuttersgilden te Weelde, waaronder de St.Antoniusgilde. Deze gilden werden op het einde van de 15^e eeuw gesticht door de toenmalige beneficiant van Weelde, Eerwaarde Heer Walter Stouts. Vermits op 21 maart 1453 het altaar en het beneficie van de H.Antonius werden opgericht in de Sint-Michielskerk, kunnen we vermoeden dat de St.Antoniusgilde hieruit is ontstaan. J.B.Grammaye schreef in 1610 dat de gilden van Weelde steeds deelnamen aan de processie, ook in de woeligste tijden. Als sieraad, zo gaat hij verder, droegen ze witte roeden in hun rechterhand. In de St.Antoniusgilde droegen de mannen een hoge zijden pet en een rode halsdoek en de vrouwen een strikmuts en een gele halsdoek. Enkele gekende hoofdmannen waren:

1668: Pastoor Gerard Deens

1679: Pastoor Severinus Otgeri

1709: Pastoor Gregorius Van den Idzerd¹¹

1685: De verhouding tussen de pastoor en de regeerders (schout en schepenen) schijnt in het verleden vaak niet erg goed geweest te zijn, want om allerlei redenen ontstonden soms lang aanslepende moeilijkheden. Eén van de belangrijkste problemen betrof de traditionele *panes praebentales* (dit zijn de giften in broden aan de kerk en aan de pastoor). De gemeente had namelijk omstreeks 1627 een verbod uitgevaardigd tegen de *panes*. In een brief drong de provisor van Averbode aan op de schriftelijke verbreking van het verbod. De moeilijkheden werden niet opgelost, zodat rond 1661 de mensen zelf voortaan weigerden aan de *panes praebentales* te voldoen. De pastoor scheen er echter tijdelijk mee akkoord te gaan tot op 16 november 1685 de pastoor Severinus Otgeri een overeenkomst wenste met de gemeente. De gekozenen waren Ambrosius Van den Bosch en Frans van der Schrieck. Daar er nog geen onmiddellijke overeenkomst bereikt werd, richtte de pastoor in 1686 een verzoekschrift tot de Raad van Brabant om het verbod van hogerhand te doen intrekken, waarop het in 1687 eindelijk werd ingetrokken. Op 1 juli 1687 immers maakte de gemeenteraad bekend, dat het verbod werd ingetrokken, maar met behoud van ieders rechten. Nochtans was de weerstand nog niet geheel overwonnen. Zo zou Cornelius Backx, behorende tot de bekende adellijke familie, nog weigeren te voldoen. Een aantal documenten bevestigen later echter dat iedereen, ook Cornelius Backx, voldeed aan de *panes praebentales*.

¹⁰ Bron : S.A.L., Inventaris Cuvelier, register nr. 8267 fol. 315v°.

¹¹ Weelde Toen en Nu; Heemkundekring Nicolaus Poppelius; Weelde 1982

Op 21 februari 1686 deed de pastoor zijn beklag over de daling van de prijs van het graan. Hij vreesde niet te kunnen bijdragen in de onkosten, vermits hij ook de onderpastoor moest onderhouden. Deze laatste moest ter plaatse resideren, omdat er 500 communicanten waren en 100 scholieren. Op 19 mei 1700 kwam er echter een ordonnantie vanwege het Hof van Brabant. Van nu af moesten de pastoors met minder dan 300 gulden inkomen geen 20e penning meer betalen. Die met een inkomen tussen 300 en 450 gulden betaalden 20e penning van hetgeen ze bezaten. Pastoor Otgeri betaalde 37 stuivers.

Sint Michielskerk en pastorie van Weelde

1693: (volkstelling in Weelde¹²). Wij pastoor, Schauteth, Schepenen ende Secretaris van Weelde lande van Turenhout ende quartiere van Antwerpen maecken cont dat wij ingevolge van sijne Con. Mats placcaerte van date 7° deser loopende maent november hebben gedaen ons heerstich ondersoeck der vaste Innewoonders van de voorzeyde onse gemeynte van wat staet auderdom ofte conditie deselve mochten wesen ende alhier bevonden te hebben alle de personen hier achter uytgedrukt bij naemen ende toenaemen als volgt:

In den iersten den here Severinus Otgeri pastoor alhier.

Beloopende allen de voorzegde personen soo mans, vrouwen, kinderen, knechten, meyskens als andere ter quantiteit van vierhondert ende sevenentnegentich personen. In teecken der waerheyt hebben wij pastoor, schauteth, schepenen ende secretaris boven genoemt alle dese onderteeckent ende daer op doen drucken onsen gemeynen segele dese 28 november 1693. Severinus Otgeri Pastor in Weelde, H.Lemmens 1693 Schauteth, Jan De Bie, Joos Dickens schepenen, H.De Roy secretaris.

1694: De pastorale hoeve, die hoorde bij de bezittingen der pastorij, stond op *Het hof ten Bergen*, naast de plaats waar het kasteel van de Heren van Weelde had gestaan. In 1694 werd

¹² Bron: Algemeen Rijksarchief Brussel. Office Fiscal Nr.360

Het hoff ofte Borch door Laurentia Otgeri zuster van de pastoor van Weelde, die in Venlo woonde voor 3025 gulden gekocht. Zij schonk in 1694 het goed aan de kerk. Het bleef in handen van de pastoor tot tijdens de Franse Revolutie.

1696: Heer Severinus Otgeri, pastoir; rente Jan Wouter Miertmans als cooper goederen Anneken Adriaen Luyten¹³.

1696: Op 10 augustus 1696 schreef de pastoor Severinus Otgeri naar de sekretaris van de bisschop van Antwerpen en kloeg over zijn onderpastoor, die volstrekt onbekwaam was voor zijn ambt. Hij had geen stem, kende geen noot muziek en kon niet fatsoenlijk de mis zingen. Deze gebreken verwekten steeds een zekere hilariteit, zodat er een nieuwe moest komen. Over dezelfde kapelaan Dickens werd in 1713 fel geklaagd door de deken, omdat hij zich te buiten ging aan brandewijn. Hij werd dan ook door het bisdom op de vingers getikt¹⁴.

1698: Elisabeth Willemssen van Cleef (dienstmeid pastoor); transport pastorije¹⁵.

1699: Mathijs Miertmans, erfquintantie; (1) Pastoor Severinus Otgeri, (2) Sint Michielskerk¹⁶.

1700: In de periode tussen Trente en de Franse Revolutie werd nochtans op menige parochie in een ietwat van de parochiekerk verwijderde wijk een kapel met zondagsmis opgericht of in eer hersteld. Doch te Weelde is dit met de St.-Janskapel niet gelukt. Voor zover wij kunnen opmaken uit de fragmentarisch overgeleverde bronnen heeft kapelaan-onderpastoor Jacobus Dickens rond 1700 nog een poging gedaan om de zondagsmis in de kapel te herstellen. Doch pastoor Severinus Otgeri kwam daar tegenin en de poging liep op niets uit. De onderpastoor woonde niet op de pastorij. Hij had een eigen huis het *kapellanieke* in de huidige Koning Albertstraat, ongeveer ter hoogte van de St.-Michielskerk. De verstandhouding tussen de pastoor en de onderpastoor was ronduit slecht te noemen. Het was over het algemeen gebruikelijk dat de onderpastoor 's zondags catechismusles aan de jeugd gaf. In Weelde echter is het herhaaldelijk voorgekomen dat de onderpastoor (o.a. Jacobus Waermans in 1680) dit weigerde, omdat hij uit hoofde van zijn beneficies niet moest. Bij het jaarlijks bezoek van de deken klaagde de pastoor dikwijls nog in andere opzichten over de onderpastoor. Albertus Brants, onderpastoor van 1640 tot 1644, werd beschuldigd van verwaarlozing van missenlast en van veelvuldige dronkenschap. Ook Jacobus Dickens, gedurende vele jaren op het einde van de 17^e en bij het begin van de 18^e eeuw onderpastoor te Weelde, ging zich volgens de dekenale visitatieverslagen te buiten aan brandewijn. Hij zou bovendien niet opgewassen geweest zijn tegen zijn taak. In hoeverre deze klachten op waarheid berusten is moeilijk te achterhalen, maar het feit dat de pastoor zijn onderpastoor bij de deken aanklaagde, wijst erop, dat het niet goed ging tussen beide parochiepriesters. Deze moeilijkheden zijn te verklaren doordat de onderpastoor zich nog beschouwde als een middeleeuwse kapelaan zonder pastorale taak of misschien ook wel doordat de inwoners van de Straat streefden naar een herwaardering van de

¹³ GA Weelde 16 fol 4v 01-02-1696

¹⁴ Wel en wee in Weelde; Heemkundekring Nicolaus Poppelius; Weelde 1978

¹⁵ GA Weelde 16 fol 44r 18-02-1698

¹⁶ GA Weelde 16 fol 87v 19-03-1699

St.-Janskapel, die dan toch door de onderpastoor bediend werd, zij het dan waarschijnlijk maar voor een misje in de week.

Uit de Gezinsklapper Blerick:

[1527] Andreas Sanders, Peeters; getrouwd met Margareta (Grijet Berchmans) (hertrouwd met Petrus van Dael zoon van Petrus (381)). Zij woonden op Engelengoed (Overkoren); kinderen:

1. Joachim
2. Joannes getrouwd met Catharina Cupers (1528)
3. Hilgundis, getrouwd (1) met Mathias van Berchum; (2) getrouwd met Hendrik Verbaesdonck (1836); (3) getrouwd met Jan Scheperjan Jan (1669)
4. Anna getrouwd met Gerardus van Dael alias van Eijcken (467)
5. Elyzabeth getrouwd met Petrus Hacken (684)
6. Sybilla, 18-07-1600 getrouwd met Wilhelmus Verheijen (Bree) zoon van Joannes (zie 339)
7. Lucia, ged. 27-08-1576 (get.Gerardus Ruremundensis-Elyzab.Vermaesen); (1) getrouwd met Gerardus van Dael (381); (2) getrouwd met Paulus Bitzen (97)

[1528] Joannes Sanders zoon van Andreas (1527); getrouwd met Catharina Smits dochter v. Joannes, ovl. 1661, alias Cupers, Bouwman. Jan Sanders was van 1605-1620 koster / schoolmeester; kinderen:

1. Aldegondis (Ellitgen, ovl.voor 13-10-1624) getrouwd met Wolter Bitsen (Lintzen) (100)
2. Catharina getrouwd met Petrus Lynssen (1445)
3. Andreas, ged.08-06-1597 (get.Joannes Boem-Sybilla Sanders); getrouwd met Catharina v,d. Broeck (1529)
4. Joannes, ged.25-03-1600 (get.Gerardus van Dael-Joanna echtgenote van.de koster)
5. Wilhelmus, ged.14-05-1603 (get.Johannes ag Vaeren-Johanna Offenbeck)
6. Elysabeth, ged.24-07-1605 (get.Joannes ag Indt-Elisabeth echtgenote van Angelus Molitoris (Venlo); getrouwd met (1) Laurentius van Haeff (688) en (2) met Petrus Ottiens.
7. Wilhelmina ? getrouwd met Horst 1626 Gerard van Rens
8. Petrus, ged. 19-01-1614 (get.Petrus Lynssen-Aleidis N.N. (Venlo)); ovl.1635

[687] Gerardus van Haeff alias van Heuts, zoon van Hendrick; getrouwd met Leonarda Verboeckhorst dochter van Laurentius; hun kinderen:

1. Margareta; (1) getrouwd met Petrus op de Watermeulen (2083) alias van Dael; (2) getrouwd met Gerardus Timmermans
2. Laurentius, ged.30-06-1596 (get.Mathias de Heringen-Aleijdis v.d. Sump); getrouwd met Elizabeth Sanders (688)
3. Elyzabeth, ged.09-04-1600 (get.Godefridus Coucx-Magdalena Sweren)
4. Mechtildis, ged.14-04-1602 (get.Gerardus Aerts-Lucia Spaenen)

5. Aleijdis, ged.30-01-1605 (get.Tylmanus van Bree-Wendelina Verboickhorst); getr.09-02-1628 Blerick met Mathias Verbaesdonck¹⁷ (1871)
6. Henricus, ged.08-06-1608 (get.Jacobus Manss-Barbara Snellen); getrouwd met Agnes Vereertbruggen (838)

[688] Laurentius van Haeff (687), ged.30-06-1596; getrouwd met Elizabeth Sanders (1528), ged. 24-06-1605; 2e getrouwd met Petrus Ottiens (zie 1358)

1. Johanna, ged.31-08-1627 (get.Jan Scheperjan-Elizabeth Sanders)
2. Leonardus minderbroeder Roermond, ged.08-03-1629 (get.Wilhelmus ag Heij uit Baarlo)
3. Joanna, ged.07-05-1631 (get.Aleijdis van Haeff echtgenote van Mathias ter Heijden)
4. Hildegundis, ged.20-09-1632 (get.Margareta van Haeff dochter van Gerardus)
5. Joanna (Helena) non, ged.09-01-1634 (get.Petrus Sanders-Lucia Sanders)
6. Wilhelma, ged.29-07-1635 (get.Catharina Berchmans)

Leggers Blerick

No.5 Anno 1653 den 8 desember heeft **Dries Scanders** Eeingellers goet (Engelengoed) gesonnen ende gewonnen het welke hij van Driesken Biesten ende Encken Vaessen eeludt (echtelieden) haede gegolden tot erffteins rechgten ende dat gewien betoldt met negen gulden Venloes staedt nu Dries Sanders jarlix tot teins een aldt morken. Den tijns betalt tot 1673 toe. Anno 1680 den 21 janwarij heft Jan Sanders gesonnen ende gewonnen de dode hant van van (sic) sijen vader Drijs Sanders ende sthelt sich selfs te boeck den thijs mijt betalt¹⁸. Beel van Guterloo eenen heller, nu Nies Mans gelegen in den Winckel neffens Dries Sanders erff ende voor hooffs haer eygen erff synde erffthins. Nu Thijs Wellis ende den thins tot het iaer 1682 incluijs betaelt. Engelen goet nu Dries Sanders een alt moercken. Anno 1680 den 21 januarij heeft Ian Sanders Dries Sanders soen gesonnen ende gewonnen de doode handt ende heeft hem selve te boeck laeten stellen ende den thins mede betaelt¹⁹.

Op huijden datum den 18 janua. Anno 1609 so hebben **Henrick Verbaessdunck** und **Hillicken Sanders** sijn huijssvrouw mit mich Joncker Adolff Schinck veraccordirt und verdraegen van wegen dess alingen aengedeijls und tho behoerenden gerechtichs dess hoeffs tgene heijden dair Harman Raetz und Maria van Poll sijn huijssfrouu und ire beijder kinder mit naemen Wijnandt Raetz und Catherina sijn sijn suster in behendicht sijn gewest und sijn dess frijwillich van dess lijffgewijnss heer uuijtgegaen und hebben tho boeck laeten setten Henrick Verbaessdunck selfs und sijn soen Thijs. Orkunt laeten Peter Lijnsen und Jan Sanderss²⁰.

¹⁷ Het gezin van Thys Verheyen woonde tientallen jaren lang op de naamgevende pachtboerderij Ter Heyden. Deze laat-middeleeuwse hoeve verdween rond 1800. Ze lag ongeveer ter plaatse van het huidige adres Gruisdonk 21 te Blerick. Thys en zijn derde echtgenote woonde de laatste jaren van hun leven in Blerick-dorp.

¹⁸ 1543 Legger Anthonis Broederschap

¹⁹ 1543 Legger Anthonis Broederschap

²⁰ 1582 Tynslegger van Wylack/van Dript

Twē morgen landtz gelegen aenden stelten tuschen dat boulandt van den hoff aen ghen broick, und ghijlt twe groeten. Oirkundt laeten Rijner van Haeff und Drijs Sanders. Anno (15)75.

Trijeneken und Driess beijt Jan Sanders kijnder sijn behant ain die helfft vanden lande als hijr boeven verss. steijt.²¹

Up hueden dato (na 1614) vuerschrieven hefft sich erschienen **Trein Sanders²² Jan Sanders** zaliger naegelaeten huisfrow / und diese vurss. morgen lantz so up verstoerffen was, widerumb an thwe handen gewonnen und steitt nu also then eender Trein Sanders Jan Sanders naegelaeten huisfrow und then ander hant Lijsbeet Sanders Jan Sanders zaliger dochter und Trynnen geschappen und daer van wijnnungh gegeven einhundert veijffich gulden brab(ant)s daer van Ich diese gemelter reitmester Loevendaell mij dien²³.

Up hueden dato - 13 octobr. Anno 1624 hefft sich erschjnen Trein Sanders Jan Sanders zaliger huisfrow und gewonnen und geworven dij doede hant ihrer dochter Ellitgen Wolter Lintzen gewessene huisfrow, und in plaetz Ellitgen behanden laeten ihren son Peter Sanders und steitt nu also ihre ersten hantt Dreis Sanders und Peter Sanders sein bruder²⁴.

²¹ 1582 Tynslegger van Wylack/van Dript

²² Catharina Cupers

²³ 1582 Tynslegger van Wylack/van Dript

²⁴ 1582 Tynslegger van Wylack/van Dript

**Heemkunde- en Erfgoedvereniging
Nicolaus Poppelius
vzw**

BESTUUR:

Voorzitter:	Luc Andries, Pastoor Coolsstraat 15, 2382 Ravels	0474 97 17 27
Secretaris:	Rina van der Vloet, Mierdsedijk 70, 2382 Ravels	014 655588
Penningmeester:	Ries van der Linden, Tilburgseweg 75, 2382 Ravels	014 478066
Leden:	Andre Van Gils, Steenweg op Weelde 118, 2382 Ravels	014 656893
	Bas Van Haeren, Deenakkers 1, 2381 Ravels	014 699126
	Mieke Van Hauteghem, Schatrijt 2, 2382 Ravels	014 687332
	Marinus Willems, Weeldestraat 154, 2381 Ravels	014 655728
	Cis Vissers, Lindenlaan 8, 2382 Ravels	014 656750
	Harry Vrijzen, Eikenlaan 15, 2382 Ravels	014 656420
	Jose Schlappi, Klein Goorbleek 2, 2382 Ravels	014 659958
	Paul Van Baelen, Straatakkers 4, 2381 Ravels	014 657315
	Frank Konings, Lindenlaan 2, 2382 Ravels	014 715374

REDACTIEADRES:

Bas Van Haeren, Deenakkers 1, 2381 Weelde, 014 699126

redactie@nicolaus-poppelius.be

Voor informatie in verband met de inhoud van dit tijdschrift,

de vormgeving of verschenen teksten kunt u steeds terecht op het redactieadres.

Wenst u een tekst of een idee voor publicatie aan te bieden, dan kunt u dit ook doen via een bestuurslid.

(Iedere auteur is verantwoordelijk voor de ingestuurde werken.)

CONTACTGEGEVENS:

Adres: Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius vzw, Dorp 64, 2382 Ravels-Poppel

Bankrelatie:

Rekeningnummer: 733-3522204-67

IBAN: BE93 7333 5222 0467

BIC code: KREDBEBB

Museum: Museum Aan de Grens (MAG) "'t Kaske", Dorp 64 te 2382 Poppel,
is open elke tweede zondag van de maand van 14u. tot 17 uur.

In december, januari en februari is het museum gesloten.

Wel zijn er in deze wintermaanden bezoeken mogelijk op afspraak.

Groepsbezoeken kunnen aangevraagd worden via het reserveringsformulier
dat u kunt vinden op onze website.

Aanvragen kunnen natuurlijk ook gedaan worden per brief (zie hierboven voor het adres).

Archief- en Documentatiecentrum: Bredaseweg 46, 2381 Weelde-Station

Te bezoeken na afspraak: voorzitter@nicolaus-poppelius.be

Website: <https://nicolaus-poppelius.be>

Facebook: www.facebook.com/NicolausPoppelius.MuseumAandeGrens

QR-code Facebookpagina

Vlaanderen
verbeelding werkt

